

Аутор: Владимир Стојановић (1986), 2. разред гимназије „Светозар Марковић”, Нови Сад

Епидемија вариоле у Србији 1972. године и понашање медија

Апстракт: Рад приказује ситуацију током епидемије вариоле у Београду и Србији ослањајући се на виђење др Оливере Стојановић, непосредне учеснице у сузбијању те епидемије. Приказано је стање у здравству, извештавање медија и разлози због којих је избила епидемија.

Епидемије разних смртоносних болести су одувек уносиле велику пометњу и панику међу становништво. Велике епидемије су биле и узрок пада многих моћних империја, нпр. царства Инка и Астека, која нису страдала од Шпанаца него од великих богиња. Куга 1349. године је у корену променила Стари континент. У ранијим вековима читаве генерације су биле кошене великим богињама, смртност је била до 33 процената тако да нико није био поштеђен, чак ни краљеви и цареви: енглеска краљица Мери II (умрла 1694. године), аустријски цар Јозеф I (умро 1711. године), руски цар Петар II (умро 1730. године), француски краљ Луј XV (умро 1774. године). До 19. века у личном опису је било „нема ожиљке од богиња“, уместо да их има. Они који су преболели вариолу били су унакажени и често су остајали слепи и глуви¹.

У XIX и XX веку направљен је огроман напредак у медицинској науци. Једна веома опака болест, вариола, представљала је опасност за цео свет у 1967. години, а Светска здравствена организација (СЗО) је регистровала у свету 141 000 оболелих у 42 земље, а према проценама исте организације било их је заправо преко 2,5 милиона². Ово је био разлог да се предузму енергичне мере и да се синхронизовано спроводе у целом свету а посебно у ендемским жариштима у Африци, Азији и Јужној Америци. Већ после три године број се смањио на 30 000 оболелих у 21 држави. Ипак, 1972. године велике богиње су нападе 18 држава међу којима је било 10 које дуги низ година нису имале болест на својој територији. Међу њима је била и Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Последњи случај умрлог од вариоле на територији СР Србије је био забележен 1926. године а последњи случај оболелог од ове болести 1930. године³. Ипак, због алармантне ситуације у околним државама Републичко Извршно Веће (РИВ) је једним расписом⁴ из 1971. године активирало територијалне штабове за организацију хигијенско-епидемиолошке службе у ванредним приликама (елементарне непогоде, епидемије и сл).

Ибрахим Хоти, хаџија из села Дањана код Ораховца, отишао је почетком 1972. године на хаџилук у Меку. Поуздано се зна да је са њим аутобусом ишло још 30 хаџија из Србије. Он се враћа у СФРЈ 15. фебруара исте године⁵, претходно посетивши север

¹ Мишић, Александар, „Јачи од страха“, *Политика*, бр. 21000, 24. март 1972, 7.

² Довијанић, П, „Социјално-медицински карактер противепидемијске акције на санирању епидемије великих богиња у Београду“, *Епидемија вариоле у Београду 1972. године* (1972) 13-14.

³ Исто, 14.

⁴ Архив Србије, фонд Министарство здравља Социјалистичке републике Србије, Распис РИВ-а 02/бр 512 од 11.8.1971, архивски број 50-131/77-01. Ово је једини документ нађен претраживањем Историјског архива Београда, и Архива Србије. Такође, може се наћи низ других докумената који говоре о мањим епидемијама у тој истој години. Остали документи су једноставно уништени јер власт није налазила разлога да их чува.

⁵ Довијанић, П, нав. дело, 14.

Ирака у коме је харала епидемија вариоле. Први случајеви су потицали углавном из његове породице, пријатеља и познаника. Иницијални случај обољења у Србији је био учитељ Муса Љатифи из Новог Пазара који се нашао у Ђаковици, у једној кафани (која је иначе била бордел) у којој се нашао и тај хаџија. За неколико дана, он добија прве симптоме. Због погрешне дијагнозе он иде по разним клиникама за кожне болести (Кожно одељење болнице у Чачку, Кожно-венерична клиника и Трауматолошко одељење Прве хируршке клинике у Београду)⁶ и на крају умире 10. марта. Највероватнији узрок је било одсуство лекара-сведока ове опаке болести. Његов брат такође добија велике богиње и он је први случај у коме се посумњало на велике богиње. Према др Оливери Стојановић, мајка браће Љатифи је споменула директору болнице да јој личи на „арапске богиње“ (старо име за велике богиње). Републичка санитарна инспекција је одмах обавештена и др Оливера Стојановић, републички санитарни инспектор, моментално предузима одговарајуће мере. То је било 20. марта 1972. године. Почиње озбиљна епидемиолошка анкета јер се утврдило да је преминули Љатифи био приказиван студентима медицине и ученицима средњих медицинских школа на вежбама, и да је мноштво људи прошло кроз ординације у којима је био⁷.

У новинама су се први текстови појавили у *Политици* 18. марта 1972. године, као изјава заменика савезног секретара за здравље и социјална питања Абдурахима Журија „о сумњи на појаву великих богиња на Косову“ и то „осам сумњивих случајева: 6 из Дањана, 1 из Ратковца (Ораховац) и један из Ђаковице. Сумња се да је унео велике богиње један ходочасник по повратку са хаџилука јер су свраћали и у Ирак где је било великих богиња“⁸. Он је то тек тада обзнанио иако је још 16. марта имао лабораторијску потврду о вариоли⁹.

Сутрадан *Политика* објављује да је здравствена служба Београда на опрезу и да се врши вакцинација здравствених радника и састанак градског штаба за борбу против вариоле. Истог дана *Политика* објављује велики чланак под насловом „Велике богиње“, који је написао проф. др Михаило Николић, врло стручан и умирујући за обичног грађанина. Међутим, наредног дана *Политика* објављује чланак под насловом „Злосрећни хаџија из Метохије“ и с поднасловом „од осам оболелих седам из једне породице - тешке последице фанатизма и недисциплине битољског превозника“¹⁰ и износи да су организатори путовања на хаџилук, замољени од стране савезних здравствених органа да се на хаџилук иде искључиво авионом, јер је било познато да у Ираку има вариоле. Битољски превозник је организовао путовање за 30 хаџија (од којих 25 са Косова и Метохије). У истом чланку је и изјава Абдурахима Журија да није откривен ниједан нови случај и да је званично лабораторијски потврђено да се ради о вариоли.

Тек 21. марта је у *Политици* било објављено да је покрајински секретар за здравље донео наредбу о обавезној вакцинацији становништва у призренској, ораховачкој и ђаковачкој општини као и да је одржано саветовање на коме је изнето да нема нових случајева (само оних осам поменутих)¹¹. У истим новинама пише новинар К.К.¹² да је савезни секретар за здравље Вуко Драгашевић изјавио да је оболело још

⁶ Довијанић, П, н. д., стр. 14.

⁷ Довијанић, П, н. д., стр. 16.

⁸ *Политика*, бр. 20995, 18. март 1972, 7.

⁹ Довијанић, П, н. д. 14.

¹⁰ К(онстантиновић), К(оста), „Злосрећни хаџија из Метохије“, *Политика*, бр. 20997, 20. март 1972, 8.

¹¹ Милић, Т, „Предузете све мере заштите“, *Политика*, бр. 20998, 21. март 1972, 11.

¹² Коста Константиновић, који је писао мноштво чланака о вариоли, али је испод текста потписано само К. К.

четири лица на Косову¹³. Из Београда је на Косово, као стручна помоћ, отишло 16 епидемиолога.

У *Политици* је 22. марта објављено да је обавезна вакцинација за све који путују ван земље и да је започета вакцинација здравствених радника, а да остали, у колико желе вакцинацију, плаћају 20 динара. То је у неку руку обесхрабрило неке студенте Медицинског факултета који су самоиницијативно кренули на цепљење. Такође, републички секретар Ђорђе Јаковљевић демантује постојање сумње на велике богиње у Новом Пазару називајући их измишљотинама без сваког основа, иако је још 20. марта пријављена сумња, а 21. марта отишла екипа лекара која је клинички потврдила сумњу¹⁴.

Обавезна имунизација свих грађана у Београду отпочела је 23. марта. После разних новинских извештаја о току епидемије, пише се о епидемији на Косову, о вакцинацији у Београду, Чачку и Новом Пазару, а објављују се и интервјуи са професорима Београдског медицинског факултета др Шуваковићем и др Кеџмановићем који изјављују да су већ десет дана на Косову.¹⁵ Они су, заједно са академиком Кочом Тодоровићем, били једни од ретких који су имали искуства са откривањем и лечењем великих богиња. Из интервјуа се сазнаје, дакле, да су ова два врхунска стручњака послата на Косово, у Ђаковицу 14. марта, а прва изјава државних функционера је била 18. марта. Представник СЗО, др Линднер, дао је изјаву за штампу 28. марта, у којој је похвалио нашу здравствену службу, а претходно је обишао Косово где је боравио шест дана. Објављен је и поновни позив грађанима Београда да се због сумње на велике богиње јаве у Градски завод за заштиту здравља уколико су између 8. и 10. марта били на Клиници за кожне болести или на Клиници за трауматологију.

Због епидемије у Београду и осталим местима појавила се паника међу грађанством. Најбољи пример за то је бег Радојице Јовановића, директора „Електромораве“ из Чачка, који је заједно са још неколико Чачана побегао из карантина 28. марта, а милиција га је ухватила у Ужичкој Пожеги¹⁶. У петак 31. марта *Политика* објављује чланак под насловом „Јачи од страха“¹⁷, у ком се приказује стање у карантину „1000 ружа“, ефикасност и будност лекара и осталог особља, али се такође приказује и колико су појединци преморени. Указује се и на брзину: једног пацијента због сумње доносе до болнице за само 35 минута. Поента чланка је да се покаже да наша здравствена служба, и поред свег премора ради пуном паром.

Колико су компликовани случајеви преношења великих богиња, нека као пример послуже чланци са краја марта где се износи случај Ејуба Хоџаја са Косова који је отишао 13. марта за СР Немачку, у Хановер, а први знаци обољења се појављују 22. марта да би тек 25. марта посумњали на вариолу и изоловали га, а на крају се завршило са преко 430 лица у изолацији под здравственим надзором. Наравно, општа паника је настала у Немачкој, у карантин је стављено 25 Југословена, од којих је један, Дресаи Бинака и поред све хановерске полиције која је чувала зграде карантина, успео да побегне и полиција га је ухватила тек сутрадан поподне¹⁸.

Епидемија у Југославији имала је великог одјека у свету. Многе земље света су слале помоћ у вакцинама. Помагале су Сједињене Америчке Државе, Совјетски Савез,

¹³ К(онстантиновић), К(оста), „Оболела још четири лица“, *Политика*, бр. 20998, 21. март 1972, 11.

¹⁴ Милић, Т, „Нема места паници“, *Политика*, бр. 20999, 22. март 1972, 11.

¹⁵ К(онстантиновић), К(оста), „Заточеници метохијске вариоле“, *Политика*, бр. 21000, 24. март 1972, 7.

¹⁶ Б. М, „Милиција га вратила у карантин“, *Политика*, бр. 21005, 29. март 1972, 8.

¹⁷ Мишић, Александар, „Јачи од страха“, *Политика*, бр. 21000, 31. март 1972, 7.

¹⁸ *Политика*, бр. 21010, 04. април 1972, 3.

Холандија (додуше након молбе), Норвешка, из које су се и појединци организовали и слали пошиљке лекова, гамаглобулина, вакцина. На крају, завршетак активне епидемије објављен је 28. априла. Тако Савезни штаб за карантинске болести објављује престанак забране кретања са зараженог подручја, а од 30. априла су дозвољене посете болесницима у свим болницама¹⁹. Коначан престанак епидемије, после двадесет два дана, без нових оболелих, објављен је у кратком чланку „Богиње прошле“²⁰.

СФРЈ је била подељена номинативно на 6 република у којој је СР Србија имала и две покрајине²¹. Фактички, покрајине су имале иста овлашћења као и републике, чак и пре устава из 1974. године, само се нису тако звале. То су добиле разним амандманима на устав (између осталог амандманима VII, XVIII и још неким). Имале су свој Врховни суд, који је замењивао републички у покрајини²², своју здравствену службу а према томе и своју санитарну инспекцију. У таквом систему су све републике, чак и оне које се нису тако звале, биле потчињене директно савезним органима, тако да је било лако да заменик савезног секретара за здравље и социјална питања Абдурахим Жури, иначе косовски кадар, крије од републичких власти информације о епидемији. Такође, ни граничне службе нису биле сасвим спремне да дочекају евентуалне оболеле од неке заразне болести. Што је најгоре, погранична санитарна контрола се припремала за борбу против колере, тако да су велике богиње лако прошле. Административна подељеност је била таква да су покрајински инспектори могли да траже од Београда податке, а републички нису имали никакве ингеренције над покрајинама. Ипак, без обзира на све ове недостатке, и упркос чињеници да је епидемија била ван контроле све до краја марта услед наведених околности, здравствена служба СР Србије је успела да сузбије и санира последњу велику епидемију вариоле у Европи за свега месец дана.

Извори

1. Стојановић, Владимир, Интервју са Оливером Стојановић, вођен 25. априла 2003. године.
2. *Политика*, бр. 20995, 18. март 1972, 7.
3. К(онстантиновић), К(оста), „Злосрећни хаџија из Метохије“, *Политика*, бр. 20997, 20. март 1972, 8.
4. Милић, Т, „Предузете све мере заштите“, *Политика*, бр. 20998, 21. март 1972, 11.
5. К(онстантиновић), К(оста), „Оболела још четири лица“, *Политика*, бр. 20998, 21. март 1972, 11.
6. Милић, Т, „Нема места паници“, *Политика*, бр. 20999, 22. март 1972, 11.
7. К(онстантиновић), К(оста), „Заточеници метохијске вариоле“, *Политика*, бр. 21000, 24. март 1972, 7.
8. Б. М, „Милиција га вратила у карантин“, *Политика*, бр. 21005, 29. март 1972, 8.

¹⁹ *Политика*, бр. 21034, 28. април 1972, 7.

²⁰ „Богиње прошле“, *Политика*, бр. 21040, 4. мај 1972, 7.

²¹ „Социјалистичку Федеративну Републику Југославију сачињавају: СР Босна и Херцеговина, СР Македонија, СР Словенија, СР Србија са САП Војводином и САП Косовом које су у њеном саставу, СР Хрватска и СР Црна Гора“, Амандман VII Устава СФРЈ, замена за став 1. члана 2. Устава

²² Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Амандман XVIII, стр 173-174.

9. Мишић, Александар, „Јачи од страха“, *Политика*, бр. 21000, 31. март 1972, 7.
10. Радивојевић, Б, „Ефикасна здравствена служба“, *Политика*, бр. 21000, 31. март 1972, 7.
11. *Политика*, бр. 21010, 04. април 1972, 3.
12. *Политика*, бр. 21034, 28. април 1972, 7.
13. „Богине прошле“, *Политика*, бр. 21040, 04. мај 1972, 7.
14. Архив Србије, фонд Министарство здравља Социјалистичке републике Србије, Распис РИВ-а 02/бр 512 од 11.8.1971, архивски број 50-131/77-01.
15. „Указ о проглашењу основног закона о спречавању и сузбијању заразних болести“, *Службени лист СФРЈ* 17/64, 22. април 1964.
16. „Правилник о условима и начину вршења обавезне имунизације против заразних болести“, *Службени лист СФРЈ* 2/65, 13. јануар 1965.
17. *Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, Београд 1988.

Литература

1. Довијанић, П, „Социјално-медицински карактер противепидемијске акције на санирању епидемије великих богиња у Београду“, *Епидемија вариоле у Београду 1972. године (1972)*, 13-14.

Прилози

Прилог 1: Интервју са Оливером Стојановић²³

Владимир Стојановић: Пошто сте били непосредни учесник у сузбијању епидемије вариоле, реците ми како је она уопште и почела?

Оливера Стојановић: Била сам санитарни инспектор у Републичком секретаријату СР Србије и у моменту кад сам се налазила на службеном путу негде, не знам тачно где, у Србији, добила сам наредбу да се одмах вратимо (на путу смо били нас троје и сви смо се уплашили да се није нешто непријатно у нашим породицама десило). Одмах сам се вратила и ујутру на послу приступили смо организацији и приправности здравствене службе у Србији у случају појаве вариоле. Већ годинама пре тога постојала је законска регулатива о обавезном предузимању одређених мера у случају појаве сумњивог или верификованог случаја вариоле²⁴. Причало се о појави вариоле на Косову, али тадашњи Секретаријат није имао никакве надлежности на Косову, по ондашњим прописима, а ондашње здравствене установе са Косова нису пријавиле ни сумњу, а камоли да је у току епидемије вариоле. Дана 20. марта 1972. позвао је колега др Илић, директор болнице у Новом Пазару, и затражио консултацију због једног случаја сумњивог на вариолу. Наиме, радило се о болеснику чији је брат десетак дана раније умро после лечења у Новом Пазару, Чачку и две клинике у Београду а главни знаци болести су били оспа, висока температура и врло тешко опште стање са унутрашњим крварењем. Екипа лекара (инфектолог и епидемиолог) одлазе 21. у Нови Пазар, клинички потврђују дијагнозу великих богиња да би у рану зору 22. и лабораторијски дијагноза била потврђена електронском микроскопијом.

В.С: Зашто нисте имали ингеренције над САП Косово, иако сте били републички инспектор?

О.С: Због тог чувеног устава из 1968. године, Југославија је била подељена фактички на 8 држава и тако покрајински секретаријат није ништа одговарао Републици него директно савезној администрацији. На Косову се крила епидемија првенствено из економских разлога због ограниченог кретања, карантина и сл. тако да је републичка инспекција из штампе сазнала о уопште сумњи на вариолу. А да иронија буде већа, ми, иако нисмо имали никакве ингеренције над покрајинама, републички секретар за здравље је био Ђорђе Јаковљевић, кадар из Војводине, а његов помоћник Б. Чолаковић, кадар са Косова.

В.С: Где сте ви радили током епидемије?

О.С: У току епидемије била сам у Секретаријату, где је била организована стална, двадесетчетворочасовна дежурна служба, која је прикупљала податке из целе уже Србије, давала стручну помоћ екипама на терену и обављала све послове ради

---

²³ Оливера Стојановић рођена је у Београду 1930. године. После завршених студија специјализира епидемиологију. Запошљава се 1959. год. у санитарној инспекцији града Београда. У републичку санитарну инспекцију прелази крајем 1971. и постаје републички санитарни инспектор. За своје заслуге у сузбијању епидемије др Оливера Стојановић одликована је Орденом са сребрним венцем.

²⁴ „Указ о проглашењу основног закона о спречавању и сузбијању заразних болести“, Службени лист СФРЈ 17/64, 22. април 1964. и „Правилник о условима и начину вршења обавезне имунизације против заразних болести“, Службени лист СФРЈ 2/65, 13. јануар 1965.

координације истих. Истраживање, спровођење здравственог надзора је обављала надлежна епидемиолошка служба Завода за заштиту здравља.

В.С: Каква је била атмосфера на послу?

О.С: Била је врло смирена, радили смо свој посао. Смирени смо били јер смо знали шта се догађа, а с друге стране смо сви бринули о својима. Мени лично је представљао бригу вакцинални статус мога сина који је у одређеном узрасту три пута вакцинисан али ни једном успешно. Отишла сам да се консултујем са колегиницом неурологом. На улазним вратима те здравствене установе чекало ме је изненађење: вратар је кроз затворена врата тражио да покажем руку да сам вакцинисана. На моје инсистирање да сам санитарни инспектор и после показивања легитимасције, он је одговорио да је добио наређење да не пушта никога ко нема ожиљак који показује да је успешно вакцинисан. Како је непосредно после тог разговора требало да идем на састанак градског штаба, искористила сам тренутак да поставим питање: ко је дао такво упутство здравственим установама да здравственој помоћ могу да затраже само недавно успешно вакцинисани. Наравно, више ме нису звали на састанке градског штаба.

В.С: Како је дошло до уношења вариоле – великих богиња?

О.С: По ондашњим законским прописима, сва лица која путују у земље где је још било вариоле, као и лица која путују на хаџилук у Меку и Медину, морала су да се вакцинишу против вариоле. А ова епидемија се дешава после тог хаџилука, на који је одлазио и велик број грађана из наше земље.

В.С: Зар вакцинисани може да унесе велике богиње?

О.С: Успешно вакцинисан, не. Али, иако је било строго одређено да се међународни сертификат о вакцинацији издаје после контроле да је вакцинација успела, нажалост, дешавало се да поједини лекари издају сертификат кад изврше имунизације, а није ни вршена контрола успешности. По мојим сазнањима иницијални (први оболели у епидемији на Косову) вакцинисан је у Скопљу, и одмах је добио сертификат. По изласку из ординације, јер је то била вакцина која се наноси благим гребањем коже са одређеним инструментом, дотични је ватом и алкохолем обрисао вакцину, јер је од других чуо да је реакција веома незгодна. И тако за време хаџилука – сакупљања исламских верника у великом броју са свих страна света – иницијални случај се инфицирао и по повратку у свој град на Косову, и разболео, али у врло благој форми тако да је несметано долазио у контакт са великим бројем рођака, пријатеља и суграђана, јер је био хаџија.

В.С: Шта то значи блага форма?

О.С: Аластрим је благ облик великих богиња без изражене оспе по којој су и добиле име велике. Само се у почетку болести јавља „раш“, блага оспа која се повуше после дан–два. Код хаџије Ибрахима Хотија је потврђено лабораторијским анализама да је прележао велике богиње, што значи да је имао аластрим.

В.С: Како је дошла вариола са Косова у Нови Пазар?

О.С: Онај несрећник који је умро био је у Ђаковици и у кафани у којој су се сакупљали да поздраве хаџију (оболелог), па је и он поздравио хаџију и тада се инфицирао. Напомињем да здравствена служба у Србији без покрајина није имала никакво сазнање шта се дешава на Косову. Ми у Србији нисмо имали од 1930. ниједан случај великих богиња.

В.С: Зашто није већ 16. марта објављено да је епидемија на Косову?

О.С: Па, проглашавање епидемије захтева спровођење и других мера, сем здравствених, што изискује велике трошкове - забрана напуштања заражене и угрожене територије, промет робе, путовање преко те територије и слично.

В.С: Шта је било оно у Новом Пазару?

О.С: По јављању директора болнице (стицајем околности ја сам примила позив из Новог Пазара), одмах сам дала стручна упутства у вези са предузимањем мера у односу на тог болесника и обавестила тадашњег секретара (министра) о догађају у Новом Пазару како би се предузеле мере у градовима где је први болесник (који је умро) био лечен. О стручним мерама ћу само рећи да су одмах предузете у целој Србији (епидемиолошко истраживање и проналажење сваког грађанина који је био изложен ризику да се инфицира, карантин, здравствени надзор и др.), тако да је укупно било 175 пријављених оболелих од којих 124 на Косову. У Србији је умрло од вариоле 9 а на Косову 26 оболелих.

В.С: И тако се завршило?

О.С: Било је и других „узбуђења“. По ондашњим прописима постојао је протокол о објављивању, односно упознавању грађана о појави епидемије²⁵. Једне ноћи око 23 часа у канцеларији Санитарног инспектората одједанпут се појавио новинар НИИ-а Тома Џацић, да се интересује да ли има вариоле или нема. Како још није објављено да је вариола са Косова унета у ужу Србију, нисам смела ништа да кажем. Поштено речено стално сам размишљала како је ушао у зграду Министарства у Немањиној и дошао у Санитарни инспекторат у 23 часа ноћу а ја сама на целом спрату. За несрећу, у то време звони телефон у другој канцеларији, а ја не смем да је напустим јер новинар може да узме књигу дежурстава и схвати шта се дешава. Било је јако важно да се јавност не узнемири.

В.С: Због чега? И шта су вас познаници питали кад вас сретну на улици, кад вас позову телефоном?

О.С: Па, да не буде панике. Иначе, звали су многи моји познаници и пријатељи, пошто су знали где радим, да се распитају да ли треба да се вакцинишу или не. Ја сам само могла да им кажем да сам се и ја вакцинисала и да њима саветујем да ураде исто. Имала сам утисак да је вршена контрола телефонских разговора. Морам да напоменем да наша здравствена служба није била у потпуности спремна да предузме све мере које ова ситуација захтева. Ово се односи на тадашњу обавезу вакцинације против великих богиња свих запослених у здравственим установама (од портира до директора) што нажалост није било поштовано. Тако сам у чланку који је објављен у часопису „Здравствена заштита“ број 7/73, навела да су поднете пријаве судији за прекршаје против 13 домова здравља, 15 диспанзера и 353 радника у здравственим установама који су одбили да се вакцинишу против великих богиња (подаци само за град Београд у 1971). Судије нису изрицале казне, јер је један мој уважени професор-хирург изјавио да оболели од вариоле неће на хируршку клинику већ на клинику за инфективне болести. Нажалост, дијагноза се поставља после прегледа па је и наш „београдски“ случај стигао баш на хируршку клинику код мог уваженог професора где је једна сестра (Душица Спасић) и умрла од вариоле (и једна сестра из болнице у Чачку). Једног дана, одмах по доласку на посао, главни санитарни инспектор ме је послао у једну београдску психијатријску болницу да „смирим“ ситуацију јер су претходне вечери (били су дежурни) били у контакту са болесником за кога се посумњало да је оболео од великих

---

²⁵ Нисам нашао неки службени документ којим се ово потврђује, али сам из разговора са др Стојановић закључио да је републички секретар за здравље и социјалну политику (у овом случају др Ђорђе Јаковљевић) једини могао први да да званично саопштење о епидемији.

богиња. Како је епидемија већ била у току, то је добар део здравствених радника у овој болници био успешно вакцинисан па је било лако смирити ситуацију, па чак припремити колеге за рад у карантинима где је долазило до различитих реакција изолованих, па им је требала одговарајућа стручна помоћ.

В.С: Како је здравствена служба смела бити неспремна?

О.С: Била је неспремна зато што је требало на граници контролисати, да ли путници имају међународни сертификат о успешној вакцинацији. Једино је Сурчин тако функционисао.

В.С: Колико је све то коштало?

О.С: Знам податке само за Београд и то само за рад здравствене службе да се ради о цифри о 58.935.000 ондашњих динара, а није обухваћена вредност утрошене вакцине (укупно вакцинисано 1.894.340, нека лица и више пута као на пример ја, седам пута), хиперимуног и стандардног гамаглобулина...

В.С: Како то да се седам пута вакцинише и шта је то гамаглобулин?

О.С: Вакцинисана сам и ревакцинисана као дете, а тада у епидемији седам пута али без поствакциналне реакције. Дала сам крв на анализу, да би се видело шта је разлог али, по обичају када је здравствени радник у питању резултат се негде изгубио. Када се ради о глобулинама, то су елементи из наше крви, носиоци имунолошког одговора организма, с тим што је хиперимуни добијен из крви добровољних давалаца претходно успешно вакцинисаних. Морам да кажем да у горњу цифру нису ушли ни трошкови ни губици који су индиректно нанети привреди, здравственим установама и друштву у целини. Да нагласим да је СЗО похвалила здравствену службу за успешно сузбијање епидемије јер се радило о низу специфичних ситуација у односу на епидемије у европским земљама где се исто радило о унешеном индексном случају. Тако је нпр. у 1967-1968. велике богиње су унете у европске државе 6 пута, 1970. два пута и 1972. једанпут и то баш код нас. Иначе, последњи случај је био у октобру 1977. у Сомалији. Благодаревни синхронизованом спровођењу по јединственој методологији свих мера преко СЗО 1979. је проглашена ерадикација тј. искорењивање ове опаке болести на кугли земаљској.